



BEMÖTA
NYANLÄNDA
HBTQ-PERSONER

Den här guiden riktar sig till dig som arbetar med hälsoundersökningar av nyanlända och möter hbtq-personer.

Hbtq-personer flyr, bland annat, från förföljelse av myndigheter, familj och släkt baserat på sin sexuella läggning och/eller könsidentitet/könsuttryck. För patienten är det viktigt att skapa en trygghet i samtal om hbtq.

Denna text ger dig tips om hur du kan öka förut-sättningarna för ett bra möte mellan dig och nyanlända hbtq-personer. Den innehåller även en kortare ordlista med hbtq-relaterade ord som är viktigt att du som yrkesverksam vet vad de betyder.

Informationen baseras på nyanländas erfarenheter som delats i RFSL och RFSL Stockholms projekt *Bättre kunskap – ökad hälsa (2015–2016)*. Mycket är specifikt relevant för dig som arbetar med hälsoundersökningar, annat är användbart oavsett om du möter patienter som är nyanlända eller inte.

Det här är tips som RFSL och RFSL Stockholm vill dela med sig av, eftersom vi vet att det kan göra stor skillnad. Vi hoppas du ser dem som en inspiration.

TEXT: RFSL & RFSL Stockholm

KORREKTUR: RFSL & RFSL Stockholm

PRODUKTION: 2017

Prata med varandra

Ett råd är att du, antingen själv eller tillsammans med kollegor, läser igenom bemötandetipsen och funderar över hur du och dina kollegor arbetar.

FRÅGOR SOM ÄR BRA ATT DISKUTERA

- Arbetar vi redan på ett sätt som guiden tipsar om eller är det helt nya sätt för oss att tänka kring bemötande? Har vi en rutin som ska se till att alla patienter får likvärdigt bemötande? Hur ser vi till att en sådan rutin följs och att ny personal introduceras till rutinen?
- Vilka är välkomna till vår mottagning och på vilka sätt märks det? Finns det någon grupp som i extra stor utsträckning kommer till vår mottagning? Hur kommer det sig? Finns det någon grupp som vi inte når ut till? Vad beror det på?
- Hur gör mina kollegor för att arbeta för ett gott bemötande av nyanlända hbtq-personer? Utbyt tips och erfarenheter med varandra.
- Om något/några av tipsen känns obekväma – öva tillsammans på frågor som du inte är van att ställa. Detta ökar förutsättningarna för att du dels känner dig mer bekväm att samtala om specifika ämnen, dels kommer kunna ge ett ännu bättre bemötande.

- Upplever jag och mina kollegor att vi saknar specifik kunskap som kan påverka våra bemötanden av patienter på ett negativt sätt? Fundera kring vilka möjligheter vi har att få denna kunskap.

Bemötandetips

Fetstilta ord finns med i avsnittet ”Viktiga ord och begrepp för dig” efter bemötandetipsen.

INFÖR HÄLSOUNDERSÖKNINGEN

- Information som skickas ut om hälsoundersökningen ska finnas tillgänglig på fler språk än svenska. Se över möjligheten att översätta till ett språk som patienten förstår.
- Beskriv kort vad undersökningen går ut på och hur den kommer att gå till. Det ger patienten möjlighet att förbereda sig mentalt och skapar större trygghet i en situation som kan kännas utsatt.
- Om det finns behov av tolk under hälsoundersökningen, försäkra er om att tolken har hbtq-kompetens (exempelvis att tolken har kunskap om olika hbtq-begrepp och hbtq-personers levnadsvillkor globalt).
- Om ni frågar efter kön i ett inskrivningsformulär – säkerställ att det finns minst tre svarsalternativ för **kön**. Exempelvis kvinna, man, annat/inget (med fritextruta efteråt).

Var medveten om att det kan upplevas utmanande för vissa personer att berätta om sin hbtq-identitet eller en positiv hivstatus i möte med vården. Som nyanländ i Sverige har man inte alltid fått information om rättigheter kopplade till **hbtq**, eller att en positiv hivstatus inte påverkar asylprocessen negativt.

I MÖTET MED PATIENTEN

- Fråga patienten om vilken information den har om hälsoundersökningen. Har patienten fått kallelsen på ett språk som **hen** förstår? Om du märker att patienten har fått bristfällig information, erbjud information.
- Använd det namn och **pronomen** som patienten vill att du ska använda (vanliga pronomen är hon, hen/den och han – på engelska finns pronomen som she, they/ze/zie/xe och he). Ta för vana att fråga efter tilltalsnamn och pronomen i alla inskrivningsformulär eller inskrivningssamtal, inte bara när du möter någon som du tror kan vara transperson. Bra formuleringar är till exempel ”Vilket namn och pronomen vill du att jag ska använda om dig?”, ”Har du något pronomen?”
- Fokusera inte på hbtq-identiteten om det inte är ämnet för mötet. Visa att du har kunskap och att hbtq är något som patienten kan prata med dig om, om hen så önskar.

Ha ett **hbtq**-inkluderande språkbruk. Många är oroliga sedan tidigare erfarenheter av bemötanden som är **homo-** eller **transfobiska**. Exempel på inkluderande språkbruk:

- Använd partner istället för fru/flickvän eller man/pojkvän
- Förutsätt inte att patienten är **heterosexuell**
- Förutsätt inte att patienten är **cisperson**

- Fråga gärna patienten om det finns något som kan vara bra för dig att veta om hen innan undersökningen börjar.
- Var medveten om att kroppsundersökningar kan upplevas som påfrestande, inte minst för den som har **könsdysfori**. Du kan till exempel behöva avsätta mer undersökningstid än vanligt, berätta för patienten vad du gör medan du undersöker hen eller erbjuda att en sköterska närvarar som stöd.
- Berätta att du kommer att använda medicinska begrepp för kroppsdelar, eller fråga patienten vilka ord hen själv vill använda om sin kropp.
- Förutsätt inte vilken hivstatus patienten har. Varken att personen lever med hiv eller inte gör det.
- Informera alltid patienten om vilka tester/prover som tas och säkerställ att personen har förstått.

Informera om att det sammantagna resultatet av hälsoundersökningen inte påverkar patientens möjlighet att få stanna i Sverige.

Informera om att det är frivilligt att testa sig för hiv. Många är oroliga för att en positiv hivstatus påverkar möjligheten till asyl. Var tydlig med att en hivdiagnos inte påverkar patientens chanser att få asyl i Sverige, eller på något sätt kan påverka personens juridiska status.

- Se till att du har grundläggande kunskaper om sex, säkrare sex och testning för hiv och andra sexuellt överförbara infektioner.
- Informera om hur ni lämnar svar på provresultat. Många upplever det som negativt att inte veta *om* och *hur* besked om provresultaten lämnas.
- Om möjligt, erbjud återbesök för att lämna besked om provresultaten, oavsett vad resultaten är. Alternativt erbjud utlämning av provsvar via telefon, oavsett resultat.
- Om ett specifikt ämne väcker känslor hos dig. Var sparsam med att visa dem och visa tydligt, med språkbruk och kroppsspråk, att du inte dömer.
- Fråga om patienten undrar något innan undersökningen avslutas. Detta öppnar upp för att reda ut eventuella oklarheter kring hälsoundersökningen och besked om provresultat. Hänvisa vidare till annan relevant verk-

samhet om det inte finns tillräckligt med tid för längre samtal eller om det uppkommer frågor kring specifika områden som ni inte arbetar med.

- Om inte provtagning för hiv har gjorts vid hälsoundersökningen, ge information om andra ställen som hen kan testa sig för hiv. Inkludera information om var det går att ta hivtest med snabbt provsvar och vara anonym. Detta upplevs som positivt av många. Inkludera även information om vilka mottagningar som testar för andra sexuellt överförbara infektioner. Om möjligt, dela ut informationsmaterial på ett språk som patienten kan.

Viktiga ord och begrepp för dig

Bisexuell

En person som har förmågan att bli kär i eller attraherad av människor oavsett kön kan kalla sig bisexuell. Bi betyder två och vissa föredrar därför andra begrepp, exempelvis ”pansexuell”, för att signalera att de ser sin sexuella läggning bortom tvåkönsnormen.

Cisperson

En person som identifierar sig med det kön hen tilldelades vid födelsen. Cis är latin för ”på samma sida”.

Hbtq

Ett paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella, transpersoner och personer med queera uttryck och identiteter. H:et och b:et handlar om sexuell läggning, alltså vem man har förmågan att bli kär i eller attraherad av. T:et handlar om hur man definierar och uttrycker sitt kön. Queer kan röra både sexuell läggning, könsidentitet, relationer och sexuell praktik men kan också vara ett uttryck för ett kritiskt förhållningssätt till rådande normer.

Hen/den

Könsneutrala pronomen som främst används av personer som varken identifierar sig som kvinnor eller män utan till exempel är intergender, genderqueer, ickebinära. Hen och den används också i situationer då en persons könstillhörighet är okänd eller inte är relevant.

Heteronormativitet

Det system av normer som påverkar vår förståelse av kön och sexualitet. Enligt heteronormen är människor antingen tjej/kvinna eller kille/man och ingenting annat.

Tjejer/kvinnor förväntas vara feminina och killar/män förväntas vara maskulina. Alla förväntas vara heterosexuella. Alla påverkas av normerna, oavsett om man följer dem eller inte. Att följa normen, eller att uppfattas som att man följer normen, ger ekonomiska, politiska och sociala fördelar. Att bryta mot heteronormen kan resultera i bestraffning i form av allt från tystnad till våld.

Heterosexuell

En person som har förmågan att bli kär i och/eller attraherad av någon av ett annat kön än det som hen själv har.

Homofobi

En ideologi, uppfattning eller värdering som ger uttryck för en

starkt negativ syn på homosexualitet eller homo- och bisexuella. Homofobin överlappar ofta med **transfobin**.

Homo- och transfobi är inte enbart en fråga om individer, utan finns också på ett strukturellt plan i samhället. Den har till exempel tagit sig uttryck i att lagen skilt mellan samlevnadsformer för samkönade och olikkönade par (registrerat partnerskap respektive äktenskap) och att personer som ville byta juridiskt kön tvingades till sterilisering i Sverige fram till 2013.

Homosexuell

En person som har förmågan att bli kär i och/eller attraherad av någon av samma kön som hen själv har.

Kön

Begreppet kön är ett system som i de flesta sammanhang används för att särskilja människor genom att dela in dem i grupperna kvinnor och män. Kön är dock mycket mer komplext än så. Kön kan brytas ned i fyra olika delar:

Kropp: Det som ibland kallas ”biologiskt kön” är en tolkning som görs utifrån inre och yttre könsorgan, könskromosomer och hormonnivåer. Dessa kroppsliga egenskaper kan kombineras på mängder av olika sätt, varför det är missvisande att tala om kropp som två köns kategorier.

Juridiskt kön: Det kön som står registrerat i folkbokföringen, i pass eller legitimation. Juridiskt kön framgår i Sverige också av näst sista siffran i personnumret. Alla barn som föds i Sverige tilldelas ett av två juridiska kön, baserat på hur deras kropp tolkas.

Könsidentitet: En persons självupplevda kön, det vill säga den egna individuella känslan att vara tjej/kvinna,

kille/man, inget kön eller något annat kön. Könsidentiteten behöver inte stämma överens med det juridiska könet eller med hur personens kropp tolkas.

Könsuttryck: Hur en person uttrycker sig med könade attribut, det vill säga markörer som socialt förknippas med könstillhörighet. Det kan vara exempelvis kläder, kroppsspråk, frisyra, socialt beteende och röst. Alla kan av olika anledningar inte uttrycka sig som de skulle vilja. För transpersoner kan det till exempel vara en säkerhetsåtgärd att uttrycka sig i linje med det kön man tilldelades vid födelsen.

Könsbekräftande behandling

En mer rättvisande term för det som ibland felaktigt benämns ”könsbyte”. För att få rätt till könsbekräftande vård i Sverige idag krävs att man utreds för och diagnostiseras med könsdysfori. Det finns sju könsutredningsteam i Sverige som har kompetensen att utreda, diagnostisera och behandla könsdysfori. Inom vården används oftast benämningen *könskorrigerande* behandling eller vård vid *könsdysfori*.

Könsdysfori

Ett psykiskt lidande eller en begränsad förmåga att fungera i vardagen som orsakas av att könsidentiteten och det kön personen tilldelades vid födelsen inte stämmer överens.

Pronomen

Hon, han, hen och den – det en person vill bli kallad när någon pratar om den i tredje person (t ex hen är snäll, jag tycker om hen). Pronomen kan hänga ihop med en persons kön/könsidentitet, men behöver inte göra det. Det går inte att se på en person vilket pronomen den har. Om man är osäker på en persons pronomen kan man fråga i ett enskilt samtal (”Vilket pronomen har



Queer

du/Vilket pronomen vill du att jag använder om dig?). En del föredrar att bli omnämnda med förnamn i stället för med pronomen. Hen och den används ibland också i situationer då en persons könstillhörighet är okänd eller inte är relevant.

ningens om endast två kön som norm. Med andra ord ett ifrågasättande av dominerande idéer om hur människor ska leva i sexuella relationer och andra relationer,

Ett begrepp som grundar sig i kritik mot idéer om normalitet i fråga om kön och sexualitet och hur vi placeras i olika kategorier som alla tar utgångspunkt i heterosexuallitet och föreställ-

hur vi ska bilda familj, hur vi ska uttrycka kön osv. Att vara queer kan innebära en önskan att inte behöva definiera sitt kön eller sin sexuella läggning, medan en del använder queer som ett sätt att beskriva sin könsidentitet eller sin sexualitet.

Transfobi

En ideologi, uppfattning eller värdering som ger uttryck för en starkt negativ syn på transpersoner eller personer vars könsuttryck bryter mot normer för kön. Transfobin överlappar ofta **homofobin**.

Transperson

En transperson är en person som helt eller delvis identifierar sig med ett annat/flera andra kön än det hen blivit tilldelat vid födelsen, eller med inget kön. En person kan också vara transperson som inte följer rådande normer för hur en person med ett visst juridiskt kön ska vara, förutsatt att personen själv identifierar sig som transperson.

Transperson är ett paraplybegrepp med många undergrupper. Begreppet inkluderar män som tilldelades kvinnligt kön vid födelsen (transmän, transsexuella män), kvinnor som tilldelades manligt kön vid födelsen (transkvinnor, transsexuella kvinnor), personer som varken är tjej/kvinna eller kille/man (exempelvis genderqueer, ickebinär, intergender), människor som använder kläder och andra attribut som brukar anses som typiska för ett annat kön än det juridiska kön man själv fick vid födelsen (crossdresser, transvestit). Begreppet trans/transperson handlar om könsidentitet och könsuttryck och säger ingenting om en persons sexuella läggning.

Transgender

Engelskt uttryck som kan översättas till ”transperson” på svenska.

Tips på hemsidor för dig själv eller patienten

Nationellt fokus

rfsl.se

rfslundom.se

pegasus.se

transforering.se

Stockholmsspecifika hemsidor

rfsstockholm.se

testpoinl.se

rodapfaraphjel.org

sexpberternu.org

*addongruppen.se/
oversatta-kalleiser*

Kalleiser till hälsoundersökning på olika språk

Håll koll! Under 2017 kommer dessa tre hemsidor att lanseras

- *younno.se* (satsning för unga nyanlända från UMO.se)
- Newcomers youth (RFSU Ungdoms projekt)
- Alla unga undrar (RFSU:s projekt för unga migranter)

Kontaktuppgifter

RFSU:

forbund@rfsu.se

RFSU Stockholm:

info@stockholm.rfsu.se

